

Suuri sitruunakammo – kaupunkitarinoista huumeutisissa

Iltalehdessä kerrottiin keväällä 2002 huhusta, jonka mukaan narkomaanit olivat keksineet uuden menetelmän käyttää ruskeaa heroïinia (Iltalehti 24.4.). Jutussa käsiteltiin väitettä, jonka mukaan heroïininkäyttäjät imevät ruiskuillaan sitruunoista mehua. Mehun sisältämää sitruunahappoa tarvitaan kuumenna ruskean heroïinin suonensisäiseen käyttöön. Huhun mukaan narkomaanit hiippailevat salakavalasti kauppojen hedelmätiskeille ja pistelevät likaisilla huumeruiskuillaan sitruunoita, ja sitten viaton sitruunan syöjä saattaa saada niistä itselleen aidsin tai hepatiitin.

Tämäntyyppiset laittomiin huumeaineisiin liittyvät kauhutarinat ovat yleisiä, ja ne toistuvat usein vuosien sykleissä hieman muuntuneina. Esimerkiksi vuonna 2000 Suomessa uutisoitiin, että lasten suosimiin Pokemon-kortteihin olisi imeytetty LSD:tä lasten saamiseksi huume koukuun. Tarina kumottiin myöhemmin tiedotusvälineissä, mutta se ehti levitä STT:n kautta ulkomaille asti.

Eräs säännöllisesti toistuva tarina kertoo Etelä-Amerikasta lentokoneella Yhdysvaltoihin pyrkivistä salakuljettajista, jotka käyttävät kuolleita vauvoja kokaiinin salakuljetuksessa. Yritys paljastui, kun lentoemäntä kiinnitti huomiota luonnottoman hiljaiseen pienokaiseen, joka ei reagoanut päälleen vahingossa kaatuneeseen kuumaan kahviin.

Edellisenkaltaiset tarinat ovat useimmiten kaupunkitarinoita, eli urbaanilegendoja, jotka kiertävät median kautta takaisin ihmisten puheisiin. Esimerkiksi sitruunatarina löytyy hieman muunnellussa muodossa Leea Virtasen kirjasta: *Apua! Maksa ryömii – Nykyajan tarinoita ja huhuja.* (1996) Tässä Virtasen tallentamassa tarinassa narkomaanit puhdistavat salaa ruiskuja tökkimällä niitä kauppoissa sitruunoihin. Pokemon-korttitarina on muunneltu tarina LSD-pitoisista lasten tatuointilapuista. Sitä kerrottiin ensimmäisen kerran jo 1970-luvun Yhdysvalloissa. Pokemon-korteiksi tatuointitarrat muokkautuivat 2000-luvun Suomessa. LSD:hen on ympäri maailmaa 1960-luvulta asti liitet-

ty tarinoita nuorista, jotka luulevat olevansa appelsiineja, sokeutuvat tuijotellessaan aurinkoon, paistavat vauvoja uunissa tai hyppivät ikkunoista kuvitellessaan aineen vaikutuksen alaisena osaavansa lentää.

Kokaiinivauva-tarinan juuret ovat vieläkin kaukaisemmassa menneisyydessä. Tarinaa on kerrottu jo ainakin 1830-luvulla, mutta tuolloin kokaiinin tilalla olivat jalokivet ja kuollut lapsi oli ontoksi koverrettu pientä vauvaa erhdyttävästi muistuttava nukke. Tarinan muunnelmia on löydetty kaikkialta maailmasta; sitä kerrottiin muun muassa Japanissa ja Kiinassa 1930-luvulla.

Kaupunkitarinat, huhut ja juorut ovat luonnollisia inhimillisen kommunikoinnin muotoja. Asteen verran vakavammin tulisikin suhtautua näiden kaupunkitarinoiden tunkeutuessa mediaan tai vastuullisten poliitikkojen puheisiin. Kokaiinivauva-tarinaa käytettiin esimerkkinä huumekaupan moraalittomuudesta, kun Ruotsin parlamentti keskusteli huumelaeista. Keskustelun jälkeen päätettiin tiukentaa Ruotsin huumelainsäädäntöä.

Tiedotusvälineet eivät suhtaudu riittävän kriittisesti perättömiin huumejuttuihin ehkä siksi, että tiedotusvälineissä halutaan *vastustaa paha*, eli huumeongelmaa. Useimmiten tämä pahan vastustaminen koetaan Suomessa harjoitetun repressiivisen huumausainepoliittisen linjan puolustamiseksi. Pahin virhe, minkä poliitikko tai tiedotusväline voisi tehdä, olisi leimautua ”huume-myönteiseksi”. Huume-myönteistä vaikuttaa olevan kaikki huumausaineista puhuminen, joka ei ole vallitsevan linjan kanssa yhtä mieltä siitä, millä keinoilla huumeongelmaan tulisi puuttua. Huumausainepoliitikasta ei hevin uskalleta julkaista tietoja, jotka ovat ristiriidassa vallitsevan ”huumevastaisen” ilmapiirin kanssa. Suomessa ei ole kenties juuri näistä syistä käyty keskusteltua huume politiikan vaihtoehtoista – kansalaisilla ei yksinkertaisesti ole asiasta riittävän monipuolista tietoa.

Markku Soikkelin (2002) mukaan huume politiittiselle keskustelulle on ollut ominaista hälytyskellojen soittaminen, huumeilmiöitä vääristelevä kauhu-propaganda ja torjuva suhtautuminen avoimeen mielipiteiden vaihtoon. Uutisointi on kylläkin vuoden 2002 aikana muuttunut aiempaa monipuolisemmaksi, kun lehdistössä on alettu julkaista myös vallitsevaan huumausainepoliittikkaan kriittisemmin suhtautuvia artikkeleita, eikä internet ole enää ainut väylä, jonka kautta tietoa tästä politiikan alueesta Suomessa saa.

Huumeongelmaa tuntuu helposti pidettävän maan ykkösongelmana. Helmikuussa 2003 julkaistun tutkimuksen mukaan kansalaisten mielestä ”huumeet” olivat eduskuntavaaleissa heti terveydenhoidon jälkeen toiseksi tärkein tema. Tilastoista on vaikea löytää tukea tälle käsitykselle. Esimerkiksi *huume-löydöksiä* tehtiin Suomessa vuonna 1999 äkillisesti kuolleelta henkilöltä 139.

Luku ei ole olennaisesti muuttunut vuoden 2002 aikana. Heistä 88:lla kuolinsyy oli myrkytys; näistä 46:lla se oli heroiinimyrkytys. Muiden tapausten taustalta löytyi tulehduksia ja muita sairauksia, onnettomuuksia, tapaturmia ja joitakin henkirikoksia. Itsemurha kirjattiin kuolinsyyksi 16 tapauksessa, ja 4 jäi epäselväksi. Huume- ja huumelöydöstilastot sekoittuvatkin helposti kuolemansyytilastoihin. Huume- ja huumelöydös ei siis välttämättä tarkoita esimerkiksi heroiinin yliannostukseen kuollutta henkilöä, vaan esimerkiksi auton takapenkillä istuneesta liikenneonnettomuuden uhrista löytynyttä kannabiksen hajoamistuotetta.

Vertailun vuoksi on hyvä muistaa, että tupakoinnin aiheuttamiin sairauksiin kuolee Suomessa joka vuosi 4 000–6 000 henkeä, mikä on enemmän kuin kaikkien niiden ihmisten yhteenlaskettu lukumäärä, jotka kuolevat Suomessa vuoden aikana *alkoholin, liikenneonnettomuuksien, aidsin, huumeiden, itsemurhien ja murhien seurauksena*.

Todellisuuden ja siitä kertovien tarinoiden välillä vaikuttaisi siis olevan riskiä. Miksi ihmisten kokema pelko ja joskus jopa hysteria tuntuvat usein kohdistuvan niin voimakkaasti laittomiin huume- ja huumausaineisiin ja niiden käyttöön? Miksi huume- ja huumepolitiikasta ja sen tuloksista on niin vaikea käydä viileän analyttistä keskustelua?

Niels Christien ja Kettil Bruunin jo 1980-luvulla ilmestyneen teoksen *Hyvä vihollinen, huume- ja huumepolitiikka Pohjolassa* mukaan ”hyvä vihollinen” manataan esiin silloin kun yhteiskunnan monimutkaisiin ongelmiin ei keksitä ratkaisuja. Ruotsin huume- ja huumepolitiikkaa tutkinut hollantilainen Tim Boekhout van Solingen selittää asiaa 1990-luvun hyvinvointiyhteiskunnan kriisillä ja 1970-luvun vasemmistolaisella tulkinnalla ihmisten paikasta luokkayhteiskunnassa. Huumeiden käyttö edustaa 1970-lukulaisessa ajattelussa hyökkäystä yhteiskunnan moraalista ydintä vastaan. Huumeiden käyttö vahvistaa sortertujen luokkien alistetun paikan kapitalistisessa yhteiskunnassa.

Van Solingenin mukaan ruotsalaisen sosiaalivaltion rahoitusongelmat 1990-luvulla ja Euroopan unioniin liittyvät pelot voitiin helposti tiivistää ja projisoida yhteen uhkakuvaan – huume- ja huumausaineiden käyttöön. Se on pääosin maan rajojen ulkopuolelta tuleva uhka, jota vastaan tulee taistella. Kuten kaikki yhteisöjä ulkoa uhkaavat tekijät, tämäkin uhakuva luo yhteisön sisäistä koheesiota ja yhteenkuuluvuutta. Tämä selitys tuntuu sopivan Suomenkin olosuhteisiin.

Kiinnostavan selityksen huume- ja huumehysterian syistä tuo esiin australialainen lakitieteilijä ja historioitsija Desmond Mandersson. Hänen mukaansa kaaoksen pelko saa meidät käyttäytymään rationaalisuutta korostavissa yhteiskunnissamme ylikorostuneen pelokkaasti niitä symboleja vastaan, jotka tuntuvat uh-

kaavan kirkkaan järjen auktoriteettia ja yhteiskunnallista vakautta. Huumausaineet ja huumeiden käyttäjät ovat selkeä, yksinkertainen, tuntematon ja pelottava uhka, koska elämme niin tarkalleen ennalta määritetyssä ja säännellyssä maailmassa, että vähäisetkin poikkeamat tai uhkat tälle järjestykselle saavat aikaan suunnattoman ja monesti ylimitoitettun pelkoreaktion.

FK Tapio Onnela on kulttuurihistorian tutkija Turun yliopiston historian laitoksella.

Lähteet

- Boekhout van Solinge, Tim (1997)
The Swedish Drug Control System: An Indepth Review and Analysis.
Amsterdam: Mets/Cedro.
- Christie, Nils & Kettel Bruun (1986)
Hyvä vihollinen: huumausainepolitiikka Pohjolassa. Espoo: Weilin+Göös.
- Klintberg, Bengt af (1994)
Den stulna njuren. Sägner och rykten I vår tid. Stockholm: Norstedts.
- Manderson, Desmond (2001)
Muodonmuutoksia – ristiriitaiset symbolit huumeiden sosiaalisessa rakentumisessa.
Teoksessa: Tapio Onnela (toim.) Pyhä huumesota. Huumepolitiikan pelkoja ja utopioita.
Helsinki: Visio.
- Soikkeli, Markku (2002)
Miten puhua huumeista. Helsinki: STAKES.
- Leea Virtanen (1996)
Apua! Maksa ryömii – Nykyajan tarinoita ja huhuja. Helsinki: Tammi.